

Jurgis PAKERYŠ

*Vilniaus universitetas***DABARTINĖS LIETUVIŲ KALBOS PRIESAGOS *-ėti* DENOMINATYVINIAI STATYVAI¹**

1. Priesaga **-eh₁-* (**-ē-*) yra viena daugiausiai dėmesio susilaukusių ide. veiksmožodžio morfemų². Ji paprastai siejama su statyvine (būsenos) semantika ir esti deverbatyvinės (1) ar denominatyvinės (2) kilmės veiksmožodžių kamienuose, plg.: (1) lo. *habēō, habēre* ‘turėti’, *manēō, manēre* ‘pasilikti’, s. v. a. *habēt, habēn* ‘turėti’, s. sl. *bōdītō, bōdēti* ‘būti budriam, nemiegoti’, *mōnītō, mōnēti* ‘manyti’, lie. *būdi, budėti, mīni, minėti, tūri, turėti* ir kt.; (2) het. pret. 3 pl. *mar-se-e-ir* ‘jie buvo netikri’ : *marsa-* ‘netikras’, lo. *rubeō, rubēre* ‘raudonuoti’ (plg. *ruber*), bažn. sl. *rōdēti sę* ‘raudonuoti, rausti’, lie. *rudēja, rudėti* ‘būti rudam’ (: *rūdas*)³, lo. *seneō, senēre* ‘būti senam’ (plg. ved. *sanāyānt-*), lie. *senėja, senėti* ‘darytis senam’ (: *sēnas*). Denominatyvai, kaip jau matyti, gali būti ir statyvinės, ir inchoatyvinės reikšmės⁴. Kai kuriose ide. kalbose inchoatyvinę funkciją atlieka produktyvi priesaga, į kurios sudėtį įeina ir **-ē-* (plg. het. ir lo. sistemas su *-ess^{mi}* ir *-ē-sc-ō*: het. *marsess^{mi}* ‘darytis netikram’, lo. *rubēscō* ‘raustu’, *senēscō* ‘senstu’, plačiau žr. Watkins 1971), kitur tą pačią morfemą **-ē-* turintis vedinys gali būti ir statyvas, ir inchoaty-

¹ Straipsnio autorius nuoširdžiai dėkoja habil. dr. Sauliui Ambrazui ir dr. Migueliui Villanuevai Svenssonui už vertingas pastabas.

² Žr.: Specht 1935; Schmid 1963; Watkins 1971; Jasanoff 1978; Rasmussen 1993; Harðarson 1998; Jasanoff 2002–2003; Ruijgh 2004.

³ Literatūroje šiame kontekste neretai cituojamas lie. *rūdėti* ir kartais priduriama, kad *ū* čia esąs antrinis (Harðarson 1998, 335). Reikėtų nepamiršti, kad *rūdėti* galima sieti ir su daiktavardžiu (*rūdis*, pl. *rūdis*, plg. dar *rūdýti, rūdija*), o jo darybos reikšmė — inchoatyvinė (‘trauktis rūdimis, darytis rūdžių spalvos’ ar pan.). Lie. *rudėti* (nurodo jau Watkins 1971, 57) įdomus tuo, kad yra vestinas tiesiogiai iš būdvardžio *rūdas* ir turi dvi reikšmes — inchoatyvinę ‘darytis rudam’ ir statyvinę ‘būti rudam’ (čia galima skirti ir du darybos homonimus). LKŽ *rudėti* iliustruojamas tik pora pavyzdžių: *Užgavėnių dieną nereikią verpti, nes linai rudės* LTR (Vdk) (inchoatyvas), *Rudėti kaip lapė* I (statyvas); dar žr. *nu-*, *pa-rudėti* (LKŽ XI 866).

⁴ Tradiciškai terminas *inchoatyvinis* vartojamas kalbant apie denominatyvus, reiškiančius laipsnišką pamatinio žodžio žymimos ypatybės įgijimą. Paprastai čia norima apibūdinti tik besivystantį procesą, o ne jo pradžią, kaip gali pasirodyti pažodžiui suvokiant šį terminą. Inchoatyviniams paprastai priešinami statyviniai denominatyvai, rodantys nekintamą požymio turėjimą, plg. *baltėti* ‘darytis baltam’ (inchoatyvas), *baltuoti* ‘būti baltam’ (statyvas). Aspektologijos požiūriu inchoatyviniams būtų tiksliau vadinti tik tokius vedinius, kurie turi veiksmo pradžios reikšmę, plg. priešdėlinį *su-žaliuoti* ‘imti žaliuoti’ šalia statyvo *žaliuoti* ‘būti, rodytis žaliai’.

vas (plg. s. sl. *bogatějo*, *bogatěti* ‘būti turtingam, darytis turtingam’ : *bogatъ*). Lietuvių kalboje priesagos *-ėti* denominatyvų daryboje akivaizdžiai dominuoja inchoatyvinė reikšmė. Vis dėlto esama šiek tiek veiksmazodžių (dažniausiai būdvardinių), kurių reikšmė yra būsenos, plg.: *garsėti*, *garsėja* ‘būti garsiam, žinomam’, *šykštėti*, *šykšti* ‘būti šykščiam’. Tokie sinchroniškai neproduktyvūs vediniai gali atspindėti archajišką priesagos *-ėti* denominatyvų tipą, ilgainiui nustelbtą inchoatyvų.

Kol kas literatūroje dar nebuvo pateikta išsamesnio šio tipo aprašo, dažniau cituotas tik vienas kitas pavyzdys. Pavyzdžiui, *J a k a i t i e n ė* (1973, 14) nurodo keletą būdvardinių veiksmazodžių, kurie šalia inchoatyvinės gali turėti ir statyvinę reikšmę (*gardėti* : *gardūs*, *garsėti* : *garsūs*, *melsvėti* : *mėšvas*) arba vien tik pastarąją (*balsėti* : *balsūs*, *malonėti* : *malonūs*, *gorėti* : *gorūs*, *spulėti* : *spulūs*)⁵. Šiame straipsnyje siekiama pateikti preliminarų dabartinės lietuvių kalbos priesagos *-ėti* denominatyvinių statyvų sąrašą (įtrauktas ir vienas kitas tarmių ar šiaip retesnis žodis), aptarti jų darybinį statusą sinchroniniu ir diachroniniu požiūriu, nurodyti būdingus esamojo laiko kamienų tipus, aptarti darybinius šių veiksmazodžių santykius su būdvardžiais. Suprantama, ateityje būtų svarbu smulčiau panaigrinėti šį tipą remiantis platesne senųjų raštų (plg. *O s t r o w s k i* 2003) ir tarmių medžiaga.

Straipsnio struktūra tokia. Pirmiausia duodama bendra tirtos medžiagos apžvalga (2), vėliau pereinama prie smulkesnės priesagos *-ėti* denominatyvinių statyvų analizės pagal esamojo laiko kamienus: *garsėti*, *gars-ė-ja* (3.1), *šykštėti*, *šykšt-i* (3.2), *bjaurėti*, *bjaūr-i-si* (3.3) ir *vertėti*, *veřt-a* (3.4). Baigiama apibendrinamomis sinchroninio ir diachroninio pobūdžio pastabomis (4).

2. Tiriamoji medžiaga rinkta iš elektroninio *Dabartinės lietuvių kalbos žodyno* leidimo (DŽ⁵, 2003). Peržiūrėti visi bendraties kamienne priesagą *-ėti* turintys veiksmazodžiai ir atrinkti aiškiai ar galimai skaidūs denominatyviniai statyvai. DŽ⁵ esama ir tarminės leksikos, dalis žodžių bendrinėje kalboje dabar vartojami retai ar visai nepasitaiko (straipsnyje remiamasi dažninio žodyno — DDRKŽ, 1998 — duomenimis). Tokių pavyzdžių šiame tyrime neatsisakyta, tik pirmiausia aptarti pagrindiniam dabartinės kalbos leksikos fondui priklausantys žodžiai, vėliau einama prie retesnių. Atskirai dėmesio skiriama tokiems atvejams, kai darybinis skaidumas sinchroniniu požiūriu ginčytinas arba įžvelgtina kitokia pamatavimo kryptis. Į tyrimą įtraukti ir keli tokie dabartinės kalbos priesagos *-ėti* veiksmazodžiai, kurie denominatyviniais statyvais laikytini tik istoriškai. Kol kas stengtasi atsiriboti nuo darinių, kurie galėtų būti pamatuoti *ē* kamieno daiktavardžių, mat

⁵ Iš minėtųjų veiksmazodžių toliau straipsnyje nebus nagrinėjamas tik *balsėti*, nepatekęs į DŽ⁵.

bent istoriškai jie yra ne priesaginiai, o paradigminiai vediniai — prie kamiengalio *ē* tiesiai jungtos asmenų galūnės (es. l. *-ja*, būt. k. l. *-jo*) ir kiti kaitybos formantai, plg. *áukl-ē* → *áuklė-ja*, *áuklė-jo*, *áuklė-s*, *áuklė-tų* ir t. t. (kai kuriais atvejais esamasis laikas būna ir *i* kamieno, plg. *žymėti*, *žým-i* : *žymė* greta la. *zìmēt*, *zìm-ē-ju* : *zìme*). Tokius veiksmažodžius ateityje reikėtų aptarti atskirai.

Kaip jau buvo užsiminta, dabartinės lietuvių kalbos priesagos *-ėti* denominatyvai dažniausiai turi inchoatyvinę reikšmę. Jų esamojo laiko kamienas absoliučia dauguma atvejų yra *-ė-ja*⁶. Šiuo požiūriu nuo inchoatyvų skiriasi tyrime aptariamai statyvai: didesnė jų dalis turi *i* kamieną (tipai *šykštėti*, *šįkšt-i* ir *bjaurėtis*, *bjaūr-i-si*), rečiau — *-ė-ja* arba *-a* (tipai *garsėti*, *gars-ė-ja* ir *vertėti*, *veřt-a*).

3.1. Tipas *-ėti*, *-ėja*. Pagrindiniam dabartinės kalbos leksikos fondui priklauso pora aiškių šio tipo vedinių: *garsėti* ‘būti garsiam, plačiai žinomam’ (: *garsūs* ‘gerai žinomas dėl tam tikrų ypatybių, dalykų, nuopelnų’; DŽ⁵ nėra šios reikšmės pavyzdžio, todėl plg.: *Baltijos šalys nuo seno garsėja alumi*; *Japonai garsėja darbštumu, mandagumu, disciplina, pareigos jausmu, tradicijų laikymusi*, DLKT) ir *malonėti* ‘teiktis, neprieštaraujant, mielu noru ką daryti’ (: *malonūs* ‘priimtinas, patrauklus’, *L e s k i e n* 1884, 439)⁷. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad statyvas *garsėti* turi darybinį inchoatyvinės reikšmės homonimą *garsėti* ‘darytis labiau girdimam; darytis labiau žinomam’ (: *garsūs* ‘didesnio nei normalaus intensyvumo garso, lengvai girdimas; gerai žinomas’; plg.: *Užsimerčiau ir kartu su vis garsėja nčia muzika [...] pajautau gaivių, pamažu plintančią po visą kūną vėsq; seminaruose dalyvavo [...] Alfonsas Vildžiūnas su vis labiau garsėjančiu savo „Aukuru“*, DLKT)⁸. Veiksmažodis *malonėti* šalia intranzityvinės statyvinės reikšmės, DŽ⁵ duomenimis, gali žymėti ir aktyvų tranzityvinį veiksma: ‘myluoti, glamonėti; stengtis įtikti, meilikauti’. Tos reikšmės, matyt, kildintinos iš tokių statyvo *malonėti* vartosenos atvejų, kai būdavo nurodomas situacijos dalyvis (objektas), kurio atžvilgiu subjektas yra malonus, prielankus, plg. *Konstantinas malonėjo krikščionims* Gmž (LKŽ VII 805) — imperatorius Konstantinas buvo palankus (malonus) krikščionių atžvilgiu. Siekiant parodyti subjekto pastangų kryptingumą objek-

⁶ DŽ⁵ duomenimis, esama retų išimčių, pvz., nurodomi veiksmažodžio *sūrėti* ‘darytis sūriam, mirkti sūryme’ (: *sūrūs*) es. l. kamieno variantai *sūr-i* ir *sūr-ėja*. *i* kamienui iliustruoti galima pasiremti LKŽ XIV 211 pateiktu pavyzdžiu: *Ties durimis stovėdavo kopūstų bačka, kubilai su sėlenom, pasieny – lovys su besisūrinčia mėsa* V. Bub.

⁷ LKŽ duomenimis, *garsėti* ir *malonėti* šalia *-ėja* turi ir es. l. *i* kamieną — *garši*, *malōni*, pvz.: *Teip šaukia, kad visa Lietuva ... garsi* TP1881,7; *Ir mes malonim, kad tik geriau būtų* Vrb; *Kiekvienas vis to cento maloni* Gs (LKŽ III 140, VII 805). Reikšmės visais atvejais čia statyvinės.

⁸ Statyvinio vedinio *garsėti* reikšmė ‘balsui sklisti, skambėti, aidėti’ (DŽ⁵) (: *garsūs* ‘didesnio garso, lengvai girdimas’) dabartinei kalbai, regis, nėra būdinga.

tas imtas žymėti galininku: *Tavo vaikai tave malonės* (DŽ⁵)⁹. Dėl *malonėti* darybos reikia pripažinti, kad kai kuriais atvejais jį galima būtų vesti ir iš *ē* kamieno daiktavardžio *malónė* įžvelgiant faktityvinę (padaromąją) reikšmę ‘daryti malonę’, tik formantas čia istoriškai būtų jau ne **-ē-ja*, o **-ja* (plg. anksčiau dėl *áuklėti*)¹⁰. Tranzityvinis *malonėti* dabartinėje kalboje nevartojamas.

Pagrindiniam šiuolaikinės leksikos fondui nepriklausančių *-ėti*, *-ėja* tipo statyvų DŽ⁵ esama daugiau. Dalis jų vartojami asmeniškai: ***badėti*** ‘badauti, alkti’: *bãdas* ‘didelis maisto trūkumas’¹¹ (Leskien 1884, 441; statyvinei interpretacijai reikia darybinės parafrazės su beasmene konstrukcija ‘būti badui’; plg. la. *badetiês*¹²); ***dagėti*** ‘prk. būti dagiam (piktam, ūmiam)’: *¹dagùs* ‘prk. karštas, ūmus, staigus’ arba *²dagùs* ‘dygus, badus’¹³ (šalia inchoatyvo ‘darytis dagiam, aitriam (apie gėrimą)’, ‘eiti piktyti’, DŽ⁵); ***grožėti*** ‘būti gražiam’ (šalia inchoatyvo ‘eiti gražyn’, LKŽ III 647)¹⁴; *grazùs* ‘estetiskai priimtinas, dailus’: *grõžis* ‘gražumo ypatybė’ (siejant su būdvardžiu, reikia įžvelgti balsių kaitą (dėl jos dar plg. 3.2 minimus atvejus), siejant su daiktavardžiu — parafrazuoti ‘turėti grožio’ ar nebeproduktyvia lietuvių kalboje posesyvine konstrukcija ‘būti grožiui’); tarm. (žem.) ***padorėti-s*** ‘laikyti esant padoru, nesigėdyti’ (t. y. ‘būti padoru’): *padorù* ‘tinkama (elgesio, moralės požiūriu)’¹⁵. Beasmenės vartosenos yra šie statyvai: ***ganėti*** ‘užtekti, pakakti’: *ganà* ‘pa-

⁹ Iš tranzityvinio veiksmažodžio su sangrąžos rodikliu pasidaromas *malonėtis* ‘stengtis būti malonim’: *Dabar malonėjiesi, o ką pirma sakei?* (DŽ⁵).

¹⁰ LKŽ nurodomas ir *malónėti* su pamato priesagos kirčiu — jį reikia sieti arba su *malónė*, arba su trečiosios kirčiuotės *malónas*, *malónus* (LKŽ 803t., 807).

¹¹ LKŽ I² 544 nurodomas ir es. l. a kamienas, plg.: *Jau trečia diena badù, nieko nevalgau* Skr. Nors dabartinėje kalboje *badėti* nepasitaiko (jo vietą užima *badauti*), reikia nepamiršti, kad gana dažnai vartojamas priešdėlinio veiksmažodžio *išbadėti* veikiamasis dalyvis *išbadėjęs* (žr. DLKT).

¹² Menkai paliudytas, es. l. kamienas nenurodomas, žr. EHI 197. Endzelynas (1922, 619; 1951, 803) šį veiksmažodį laiko denominatyvu (: *bads*), bet Stangas (1942, 163) su tuo nesutinka.

¹³ Tam tikrais atvejais pamatiniu žodžiu galima būtų laikyti ir daiktavardį *dagys* ‘būti kaip dagiui’, plg.: *Pas savo anytėlės dagiu dagėjau* JD584 (LKŽ II² 209).

¹⁴ DŽ⁵ nurodyta tik statyvinė reikšmė ‘būti gražiam’, bet vienas iš pavyzdžių inchoatyvinis: *Šviečiasi [grožė] ja jo veidas*, plg. LKŽ prie reikšmės ‘eiti gražyn’ pateikiamą sakinį *Šviečias, grožėja drauge su saule ir Sauliaus veidas* Vaižg. Taigi nėra aišku, ar statyvas *grožėti* tikrai gali turėti es. l. kamieną *-ėja*. Reikia pridurti, kad kalboje galėtų egzistuoti ir beasmenis *grožėti* ‘būti gražu’, nes žodynuose nurodomas priešdėlinis *pagrožėti* ‘(beasm.) patikti’ (DŽ⁵, LKŽ III 648), tiesa, čia neiškus es. l. kamienas (plg. toliau apie *grožėti-s*).

¹⁵ Kaip pamatinis žodis čia nurodoma negimininė būdvardžio forma, nes būtent ja tikytų parafrazuoti vedinius, plg.: *Ans nepadorėsis ateiti, neatdavęs skolos* J ~ *Jam bus nepadoru ateiti, neatdavus skolos*; LKŽ IX 52 nurodomas ir es. l. i kamienas (*Kad visi dirb, aš nepadoriuos gulti* J).

kankamai, užtenkamai¹⁶; **gardėti**¹⁷ ‘būti gardžiam, būti gardu’ (šalia inchoatyvo ‘darytis gardžiam, gardesniam’, DŽ⁵): *gardūs* ‘skanus’; **skanėti**¹⁸ ‘būti skaniam, būti skanu’ (šalia inchoatyvo ‘darytis skanesniam’, DŽ⁵): *skanūs* ‘keliantis malonius pojūčius valgant ar geriant’ (plg. toliau aptariamus *skonėti*, *skomėti*). Minėtieji beasmėnės vartosenos statyvai semantikos ir sintaksės atžvilgiu artimi *-ėti-s*, *-i-si* tipui, žr. 3.3.

3.2. Tipas -ė-ti, -i priklauso vadinamiesiems mišriesiems veiksmažodžiams. Jo darybą sinchroniškai ne visada lengva paaiškinti, nes lietuvių kalboje iš nepriesaginių ir mišriųjų veiksmažodžių gali būti išvedama *u* kamieno būdvardžių, plg.: *drąsūs* : *drįsti*, *drįsta* (s. lie., tarm. *dręsa*), *landūs* : *lįsti*, *leñda*, *rajūs* : *rýti*, *rýja* (Skardžiaus (1943, 55t.) manymu, pastarieji būdvardžiai sietini su *landýti* ir *rajóti*), *kalbūs* : *kalbėti*, *kalba*; *skubūs* : *skubėti*, *skùba*; *valgūs* : *válgyti*, *válgo* (žr.: Leskien 1891, 244–259; Skardžiaus 1943, 55–59; DLKG⁴ 201tt., 221). Iš *-ėti*, *-i* tipo veiksmažodžių, pavyzdžiui, yra išvesta tokių *u* kamieno būdvardžių: *neįgalūs* : *neįgalėti*, *neįgali*; *norūs* (3) : *norėti*, *nóri*; *penūs* : *penėti*, *pèni*; *pavydūs* : *pavydėti*, *pavýdi*; *smardūs* : *smirdėti*, *smirdi*. Kai toks būdvardis turi priešdėlį, dėl darybos krypties abejonių nėra (deverbatyvas), bet kitais atvejais reikia dar pasvarstyti. Šiame tyrime atsižvelgiama į žodžių dažnumą (pamatinis turėtų būti dažnesnis, žr. Urbutis 1978, 98), lyginama vedinio ir pamato semantika (vedinys kartais gali remtis tik viena iš pamatinio žodžio reikšmių ar jų grupių) ir

¹⁶ Dėl verbalizacijos proceso plg. *Ar ganà bus? – Kas čia ganės!* Alk (LKŽ III 100). LKŽ nurodomas ir es. l. *a* kamienas (*gāna*), bet pavyzdžio nepateikta. Turbūt galima įsivaizduoti ir mišrią, arba pereinamąją, paradigmą, kai esamojo laiko situacijose predikatiškai vartojama forma *ganà*, o visais likusiais atvejais – jau veiksmažodžio kamienas *gan-ė-*. Vėliau ta lytis suveiksmažodinama prozodiškai *ganà* → *gāna* ir imama laikyti es. l. kamieniu (tipas *-ėti, -a*), o ilgainiui pakeičiama į *ganėja*. Yra siūlymų šį atvejį aiškinti atvirksčiai ir įžvelgti archajišką 3 a. galūnės kirčiavimą, žr. Schmalstieg 1984. Lie. *ganėti, -ėja* lyginamas su s. sl. *goněti, gonějetō* ‘užtekti, pakakti’ (Trautmann 1923, 77 (irgi sieja su *ganà*); Specht 1935, 33; LEW 132t.; ÉSSJ VII 22 (suponuojamas būsenos darinys **g^{uh}en-ē-* ir denominatyvinės darybos neižiūrima); IEW 491 (siūloma sl. veiksmažodį vesti iš **gona* = lie. *ganà*); SP VIII 83). IEW rekonstruoja **g^{uh}en-* ‘schwellen, strotzen, Fülle’, **g^{uh}ono-s* ‘üppig; reichlich’ ir skiria tuos žodžius nuo **g^{uh}en-* ‘schlagen’. Nesileidžiant į kitų kalbų duomenų analizę norėtuši tik pastebėti, kad lie. *ganà* galėtų būti siejamas ir su *giñti, gēna* ‘varyti’, reikšmės raida būtų ‘baigta’ > ‘užtenka, užtenkamai’ (plg. *pa-giñti, gynėti* ‘baigti’; dėl kitų ‘mušti’ > ‘baigti’ raidos atvejų žr. Urbutis 1965, 71, 74 = 1981, 100, 103). Apie *ganà* kaip vardininko kilmės predikatyvinį prievėiksmį žr. Ulvydas 1969, 7–10 = 2000, 119–122.

¹⁷ LKŽ III 121 nurodomi es. l. kamieno variantai *-ėja* ir *-i*. Pirmąjį iliustruoja tik vienas pavyzdys, kurio reikšmė inchoatyvinė (*Man, kuo žirnių ankštys storėja, tuo gardėja* Ds), likusieji *i* kamieno atvejai yra statyvai (pvz.: *Kuo tas grybas gařdi be taukų?* Sdk; *Kuriemus dabar gardi [žemiški daiktai?]* DP2l6; plg. dar sangražinį *gardėtis, gařdisi*: *Prašom valgyt, bet tik tamstai gařdis* Užp). DŽ⁵ nepateikta jokių pavyzdžių, todėl neaišku, ar pamatuota *gardėti* priskirti *-ėti, -ėja* statyvų tipui.

¹⁸ LKŽ XII 735 artimomis reikšmėmis nurodomas ir sangražinis *skanėtis, skanėjasi*.

pasinaudojama diachroninių studijų rezultatais. Dėl pačių darybos tipų dažnumo (žr. *U r b u t i s t e n p a t*) reikia pasakyti, kad deverbatyviniai *u* kamieno būdvardžiai — pakankamai darus dabartinės lietuvių kalbos tipas, o denominatyviniai *-ėti* statyvai jau nustumti į derivacinės sistemos pašalį. Todėl sinchroniškai tarp *-ėti*, *-i* tipo veiksmažodžio ir atitinkamo būdvardžio turėtų būti nusistovėjusi deverbatyvinės darybos kryptis (veiksmažodis → būdvardis), nepriklausomai nuo to, kokie tų žodžių istoriniai santykiai.

Analizę tikslinga pradėti nuo aiškesnių pagrindiniam dabartinės kalbos leksikos fondui priklausančių atvejų — *gailėti*, *mylėti*, *šykštėti* ir *viešėti*, vėliau pereiti prie truputį keblesnių — *tylėti* ir *tingėti*.

Veiksmažodis *gailėti*, *gaili*¹⁹ ‘jausti užuojautą ir kt.’ yra pamatuotas formos *gaila* ‘skaudu’, DŽ⁵ laikomos prieveiksniu, bet istoriškai — bevardės giminės būdvardžio lyties (*gailas* ‘skaudus’ < ‘aštrus’ : *gėlti*, *gilti*)²⁰. Darybos parafrazė — beasmenė konstrukcija ‘būti gaila’ — atspindi senesnę būklę, kai šalia esamojo laiko predikatinės *gaila* vartosenos atsirado būtojo kartinio laiko ir bendraties kamienai su priesaga *-ė-*: *man (yra) gaila, man buvo gaila* → *man gailėjo* (plg. *Jam labiau gailėjo šunies kaip piningų* BM144, LKŽ III 24). Tam tikru etapu istorinė vardažodinė galūnė (*gail*)-*a* pakeista veiksmažodžių *i* kamieniu, išsivysto asmeninė vartoseną (*gailiū* + kilm.), atsiranda sangražinis *gailėtis*, *gailisi*. Dažnumo požiūriu ir šiandien *gaila* už *gailėti* yra dvigubai dažnesnis: 77/64 : 31/27 (DDRKŽ 96). Semantiškai šis veiksmažodis artimas 3.3 aptariamai pojūčio veiksmažodžių grupei (plg. dar kelis anksčiau minėtus beasmenius *-ėti*, *-ėja* tipo vedinius, žr. 3.1). Iš *gailėti* turėtų būti vedamas deverbatyvinis būdvardis *gailūs* ‘galeistingas’ (DŽ⁵ taip ir daroma, skiriami du homonimai: ¹‘galeistingas’ — ‘toks, kuris gaili’ ir ²‘aštrus, kartus, šaltas, svaigus, skaudus’ — ‘toks, kuris gelia’²¹). Dėl darybos dar plg. inchoatyvą *gailėti(s)*, *-ėja (-i-si)* ‘darytis gailiam, eiti gailyn (apie šarmą)’ (LKŽ II 26).

¹⁹ LKŽ III 24 nurodomas ir es. l. kamienas *gailia* (*Jis nē kiek savo močios (sergančios) negailia* Slm). Įdomu, kad LKŽ III 26 atskirai dar pateikiamos formos *gaili* ir *gailia* su pažyma „verb. impers. (adv.)“.

²⁰ Manyti, kad *gailėti* pamatuotas daiktavardžio *gailė* ‘atgaila’, o tik po to susijęs su *gaila*, nepagrįsta („Zu *gail(a)* tritt nicht nur *gailėti*, *gailėjo* neu hinzu, die im Grunde auf einem Subst. *gailė* (Szyrw.) beruhen. Auch prät. *gailo* findet sich hin und wieder“, Fraenkel 1925, 38). Greičiau *gailė* yra *gailėti* vedinys, žr. daugiau pavyzdžių toliau, prie *viešėti* (Skardžius (1943, 72) mano, kad *gailė* galima būtų sieti su būdvardžiu *gailas*). Stangas (1942, 153) *gailėti* tiesiai sieja su *gailūs*, tik nenurodo šio būdvardžio reikšmės (plg. Vaillant 1966, 399). Ulvydas (1969, 7 = 2000, 119) formą *gaila* kildina iš būdvardžio bevardės giminės vardininko-galininko. Tą lytį sinchroniškai laikyti tik bevardės giminės formą turinčiu būdvardžiu siūlo Holvoetas ir Judžentis (2005, 176, 31 išn.). Būdvardžio *gailas*, *-us* daryba kitaip aiškinama PKEŽ I 314; su *gėlti* abejodamas sieja Trautmannas (1923, 75)

²¹ Prie antrojo homonimo po ‘skaudus’ galbūt tiktų nurodyti reikšmę ‘graudus’, dabar dedamą prie pirmojo homonimo.

Istoriniu denominatyvu laikytinas veiksmažodis *mylėti*, *mýli* (plg. la. *mīlēt*, -*u* (-*ēju*), pr. *mīlijt* < **mīlēt*, *mīlē*) : lie. (tarm.) *mýlas* (plg. bk. *míelas*, la. *mīls* (menkai paliudytas, žr.: ME II 645; EH I 822), *mīš*, pr. *mijls*; sl. **mīlǫ*; žr.: Vailla n t 1966, 373; LEV II 595; Smocz y ņ ski 2005, 238t.). Ma ž i u l i s (PKEŽ III 139) siūlo tarp veiksmažodžio ir būdvardžio išvelgti dar tarpinę grandį — daiktavardį **mīlē*. Pats pamatinis būdvardis (kaip ir lie. *míelas*) darybiškai laikomas priesagos *-*lo-* vediniu ir mėginamas sieti su veiksmažodžiu, reiškiančiu ‘augti, vešėti, nokti’ (LIV² 428 remiantis hetitų medžiaga rekonstruojama šaknis **meiH-* ‘heranreifen, gedeihen’; apie semantinę raidą ‘augti, nokti, bręsti’ > ‘darytis minkštam, tinkamam’ žr. HEG II 93 (nuoroda teikiama remiantis LIV² 428); kiti autoriai dėl lie. *mýlas*, *míelas*, lot. *mītis* ir pan. būdvardžių sąsajos su het. *mai-/miya-* ‘augti, nokti, bręsti’ abejoja, žr.: J a s a n o f f 2003, 93t.; P u h v e l 2004, 173t.). Semantikos ir sintaksės atžvilgiu galima spėti, kad anksčiau veiksmažodis **mīl-ē-* vartotas su būsenos patyrėjo naudininuku, o objektas, kuriam statyviškai priskiriamas požymis **mīla-*, žymėtas vardininku (‘kam kas (yra) miela(s)’), plg. la. *mīl kungiem zelta nauda*, *mīl akmiņa istabiņa* BW 3026 (ME II 644). Iš anksčiau aptartų veiksmažodžių *mylėti* išsiskiria tuo, kad jį, regis, galima laikyti bendrabaltišku denominatyvu (jų pasitaiko retai). Be to, įdomu tai, kad slavų kalbose esama atitinkamo darinio su es. l. kamieniu *-*ē-je/o-* (plg. anksčiau minėtus prūsų ir latvių faktus), pamatuoto būdvardžio **mīlǫ*: bulg. *милѣя* ‘myliu, man patinka’, mak. *милее* ‘myliu, esu prisirišęs; užjaučiu, gailiu’ (kita vertus, plg. inchoatyvinius ru. *милѣть* ‘darytis mielam, maloniam (kam nors)’, ru. (smol.) *милѣться* ‘darytis žaviam, mielam’ (ĖSSJ XIX 34).

šykštėti, *šykšti*²² ‘šykščiam būti, gailėti’ turėtų būti išvestas iš būdvardžio *šykštūs*²³ ‘per daug taupus, vengiantis išlaidų’ (Leskien 1884, 430, 440; Fraenkel 1950, 246; plg. inchoatyvą *šykštėti*, -*ėja*, LKŽ XIV 768). Tokią darybos kryptį remtų ir žodžių dažnumas: *šykštėti* 2/2 : *šykštūs* 5/5 (DDRKŽ 409). Atsižvelgus į LKŽ duomenis, matyti, kad būdvardžio ir semantika platesnė: ne tik (1) ‘pernelyg taupus (ir pan.)’, bet ir (2) ‘neskalus, kietas, diržingas, atsparus, sunkiai lūžtantis, stangus, sunkiai kramtomas; sunkiai įveikiamas, nepasiduodantis, kietas’ (LKŽ XIV 769t.; plg. *šykštas* (3) LKŽ XIV 767, la. *sīksts* ‘kietas; užsispyręs, tvirtas; gobšus’). Vediny *šykštėti* remiasi pirmąja reikšme, o ši turėtų būti išvesta iš antrosios reikšmių grupės (‘kietas’ > ‘nieko neduodantis, perdėtai taupus’). Vis dėlto reikia nepamiršti, kad *-ėti*, *-i* statyvų darybos tipas visai neproduktyvus, o *u* kamieno dever-

²² LKŽ XIV 768 nurodomas ir es. l. kamienas *šykščia* (*Ką jis pirks, kad pinigų šykščia* Sb) bei tvirtapradis *šykšti*.

²³ LKŽ XIV 769 nurodomas ir *šykštus*.

batyvinių būdvardžių modelis tikrai gyvas, todėl ir *šykštūs* sinchroniškai jau greičiausiai suvokiamas kaip *u* kamieno vedinys ('toks, kuris šykšti'). Atkreiptinas dėmesys, kad latvių kalboje lie. *šykštėti* atitinka inchoatyvas *sīkstēt, -u, -ēju* 'zäh werden (vom Holz od. von der Gesundheit eines Menschen); nicht gedeihen im Wachstum' (ME III 853; EH II 492)²⁴. Būdvardžio *šykštas, -ūs*, (la. *sīksts*) daryba nėra visai aiški, tyrėjai yra pasiūlę keletą variantų, žr.: LEW 98lt.; LEV II 180; Smoczyński 2001, 378tt.

Veiksmažodis *viešėti, viešiti*²⁵ istoriškai irgi turėtų būti denominatyvas, tik jo pamatinis žodis nėra visai aiškus. Semantikos požiūriu paprasčiausia įžiūrėti darybą iš *viėšis, -jės* 'svečias'²⁶ (darybos reikšmė — 'būti viešiu, svečiu', plg.: *viešnià* → *viešniáuti, svėčias* → *svečiuotis*, la. *viesis* → *viēsēt(iēs)*² (es. l. kamienas ME nenurodytas), *viēsuōt(iēs)*). Kita vertus, Petit (2004, 136) mano, kad baltų kalbos galėjo turėti ir *o* kamieno daiktavardį **veišas* 'kaimynas' (la. *viess* 'atėjūnas, svečias', s. ind. *veśa-* 'kaimynas'). Įžiūrint semantikos raidą 'kaimynas' > 'svečias', **veišas* galėtų būti ne tik laikomas *viešėti* pamatiniu žodžiu, bet ir paaiškintų, kodėl veiksmažodžiai *viešauti, viešoti* (žinomi tik iš Chylinskio ST vertimo, žr. LKŽ XIX 270, 284) neturi minkštojo priebalsio (jo reiktų laukti vedant pastaruosius iš *viėšis, -jės*)²⁷. Tiesa, atsižvelgiant į tokius darybos atvejus, kaip *kiėmas* → *kieminėti* 'svečiuotis', la. *ciems* → *ciemuōtiēs* 't. p.', negalima atmesti ir galimybės *viėšė* 'kaimas, gyvenvietė; užiegos vieta' → *viešėti* (darybos reikšmė — 'būti viešėje, kaime, ne namie'). Galop lieka būdvardis *viėšas* — veiksmažodį vedant tiesiai iš jo, reiktų įsivaizduoti semantinę motyvaciją 'būti viešu, t. y. ne savu, nepriklausančiu namams, svetimu, svečiu'. Iš veiksmažodžio *viešėti* neabejotinai vestinas būdvardis *viešūs* 'kas mėgsta viešėti' ir greičiausiai veiksmo pavadinimas *viėšė(s)* 'viešėjimas' (LKŽ XIX 270t.; taip siūloma ir Karaciejus 1986, 69), plg.: *ātilsē* 'poilsis' : *at(s)ilsi, at(s)ilsi; tikē* 'tikėjimas, tikyba' : *tikėti, tiki; tingē* 'tingėjimas' : *tingėti, tingi; virpē* : *virpėti, virpa*, žr.: Skardžius 1943, 71t.; Ambrazas 1993, 33).

Veiksmažodis *tylėti, tįli*²⁸ 'neišduoti garso' semantiškai gali pasirodyti pamatuotas būdvardžio *tylūs* (darybos reikšmė — 'būti tyliam'), bet dažnumo duomenys rodo atvirkščią kryptį: *tylėti* 167/108 : *tylūs* 68/56 (DDRKŽ 428). Vadinasi, čia galėtų būti deverbatyvas, kurio šaknies balsis, panašiai kaip ir kitų statyvų, yra pailgin-

²⁴ Reikšmę 'nicht gedeihen im Wachstum' gal tiktų interpretuoti ir statyviškai ('būti kietam, nebeaugti' vs. 'kietėti, nebeaugti').

²⁵ LKŽ XIX 271 nurodomi ir es. l. kamienai *viėšia, -ėja* (*Jie čia ilgai viešėjasi* Èr; *Jis dar prie kunigo pasiviešia* rš). Plg. dar *viėša: Viešū jau ilgai, varyk numo* Vn (LKŽ XIX 272).

²⁶ Dėl lie. *viėšis* istorijos žr. Karaciejus 1986, 68–72.

²⁷ Bet plg. ir *viešauti* iš Chylinskio NT vertimo, LKŽ XIX 276.

²⁸ LKŽ XVI 330 nurodomas ir es. l. kamienas *tįlia* (*Kai žmogus tįlia, tai visi ir šokina* Ob).

tas (žr. jau Trautman 1923, 321), plg.: *kylėti, kŷli* ‘būti iškilusiam, pakilusiam’ : *kilti; nyrėti, nŷri* ‘sėdėti ar stovėti, nuleidus galvą; būti panirusiam’ : *nėrti, nirtti* (atkreiptinas dėmesys ir į čia pateikiamų pavyzdžių priegaidės kaitą). Šalia *tylėti* lietuvių kalboje aiškiaus pirminio veiksmožodžio nėra, *tilti* turėtų būti atsiradęs vėliau kaip opozicijos duratyvas : terminatyvas antrasis narys (apie šią opoziciją, kaip lietuvių kalbos inovaciją, žr. Pakalnikienė 1995, 27t.) ir yra dažniau vartojamas su priešdėliais (*ap-, nu-, pri-*). LIV² 621 lie. *tylėti* laikomas esyvu (su klaustuku) ir pateikiamas prie šaknies **telH-* ‘still werden’ (čia kauzatyvų-iteratyvų poskyryje pateikti s. air. *-tuili* ‘schläft’²⁹ ir s. sl. *u-toljō, -toliti* ‘beruhigen’, fientyvu (su klaustuku) laikomas s. sl. *tlějō, tlěti* ‘modern, vergehen’). Dėl siūlymo šiuos veiksmožodžius sieti su **telh₂-* ‘aufheben, auf sich nehmen’ (LEIA T 170, čia nurodoma remiantis LIV² 621; Jasanoff 1978, 83, 113) LIV² abejojama. Šiaip semantinė raida ‘pakelti’ > ‘atlaikyti, iškentėti’ atrodo visai įmanoma (plg. LIV² 622 **telh₂-* straipsnyje nurodomus pavyzdžius su reikšmėmis ‘ertragen, dulden’; tokia raida matyti ir lietuvių kalboje, plg. *pakėlti* ‘padaryti, kad būtų aukščiau ir kt.’ > ‘pajęgti, iškentėti, išlaikyti’). Tolesnis semantinio kitimo žingsnis būtų ‘išlaikyti, (iš)kentėti’ > (‘būti ramiam, nejudėti’ >) ‘neskleisti garsų, nekalbėti’ (šiam kontekste plg. go. III silpnųjų veiksmožodžių klasės *þulan, -aiþ* ‘ertragen, dulden’, LIV² **telh₂-* straipsnyje). Kaip matyti, lie. *tylėti* turėtų būti deverbatyvinės kilmės, bet platesnio sutarimo dėl jo etimologijos lyg ir nėra, žr. dar: LEW 1095; IEW 1061.

*tingėti, tingi*³⁰ ‘bodėtis darbu, veikimu’ galėtų būti denominatyvas (Bammesberger 2000, 81; Ostrowski 2003, 87, 89), šią kryptį remtų (nors ir negausūs) dažnumo duomenys: *tingėti* 2/2 : *tingùs* 11/11 (DDRKŽ 428). Kadangi sinchroniškai tokia daryba neproduktyvi, tai galima įsivaizduoti ir atvirkštinę motyvaciją — *tingùs* ‘kas tingi’. Atsižvelgiant į abi galimybes, istoriškai turbūt reikia skirti du būdvardžius: ¹*tingùs* ‘nejudrus, neveiklus’ (jį įprasta lyginti su sl. **teǵzko*, įžvelgiamo s. sl. veiksmožodyje *oteǵzčiti, -ati* ‘apsunkinti’ (dar plg. priesagos **-ē-* priešdėlinį inchoatyvą *oteǵzati* ‘apsunkti’) ir su germanų faktais, plg. s. isl. *þungr* ‘sunkus, kietas’), kuris gali pamatuoti veiksmožodį *tingėti* (‘būti nejudriam’ > ‘nenorėti dirbti, veikti’), o jau iš pastarojo būtų vedamas ²*tingùs* ‘kas tingi’ (plg. ir o kamieno *tiñgas* (4), *tingas* (3), LKŽ XVI 367). Šalia ¹*tingùs* dar žinomas *tangùs* ‘kietas; stiprus’ (plg. bažn. sl. *toǵzō*) ir ypač atkreiptinas dėmesys į pirminį *teñgti, teñgia* (‘beasm.) skaudėti’ (< **tempti*, plg. s. sl. *teǵzō, teǵzati* ‘kamantinėti’)³¹. Pastarasis veiksmožo-

²⁹ Plg. lie. *tylėti* ‘miegoti’ (Mrj, LKŽ XVI 332).

³⁰ LKŽ XVI 368 nurodomas ir es. l. kamienas *tingia* (*Pati tingia, o jį šankina, kad amen!* Žlp). Plg. dar *tinga*: *Kas netinga, tas viską moka* Akm.

³¹ Visai kitaip būdvardžio *tingùs* darybą aiškina Bammesbergeris (2001). Jo manymu, čia galima įžvelgti šaknį **teng-* ‘denken, fühlen’ (IEW 1088; plg. **teng-/tenġ-* ‘dünken, scheinen (unpers.)’, LIV² 629).

dis kiek komplikuočių denominatyvinę hipotezę, jei būtų galima įsivaizduoti iš jo tiesiogiai (be būdvardžio grandies) vedamą *tingėti* *‘būti įtemptam, kietam’ (plg. LIV² 657, kur *^heng^h- ‘ziehen’ straipsnyje lie. *tingėti* laikomas naujadariniu esyvu), tik reikėtų paaiškinti metatoniją, galbūt plg. šiuos artimos duratyvinės ar statyvinės semantikos atvejus: *mir̃ti* (*mir̃šta*) → *mérdėti*, *mérđi*, *mérđeja*; *skęsti*, *skęsta* → *skéndėti*, *skéndi*; *lįsti*, *leńda* → *lindoti*, *lindo*; *kĩbti*, *kińba* → *kýboti*, *kýbo* (dėl būdvardžių reikia pasakyti, kad *tingùs* žinomas tik 4 kirčiuotės, o *tingas* gali būti ir 3 (akūtinis), ir 4 akcentinės paradigmos).

Kiti į DŽ⁵ įtraukti *-ėti*, *-i* tipo veiksmažodžiai, kurie galėtų būti denominatyvinės darybos, pagrindiniam dabartinės kalbos leksikos sluoksniui nepriklauso: *gorėti*, *skométi*, *skonėti*, *skardėti* ir *spulėti* (nė vienas nefiksuotas DDRKŽ).

Veiksmažodį *gorėti*, *gõri* (tarm.) ‘būti kartu gerklėje, giežti’ tiktų laikyti denominatyvu siejant su būdvardžiu *gorùs* (tarm.) ‘kartus, gaižus, aitrus’. Kita vertus, gali būti, kad *gorėti* šaknies balsis iš tiesų yra tik pailgintas (apie šį priesagos *-ėti* veiksmažodžiams būdingą reiškinį jau užsiminta anksčiau), ir čia reikėtų išvelgti tik istorinį *garėti*, *gãri* (*-ėja*) variantą (bendrašaknių veiksmažodžių su šaknies balsiu *o* yra daugiau: *goróti*, *-ója* ‘labai trokšti’, *gorúoti* ‘būti raudonam iš karščio; uoliai veikti; labai trokšti’, *górinti* ‘raginti; erzinti’ < *‘kaitinti’; balsių kaitos požiūriu plg. bažn. sl. *izgarati*, *razgarati se*, žr. S m o c z y n s k i 2005, 141). Žinoma, veiksmažodžių *garėti* ir *gorėti* semantika šiek tiek skiriasi — abiem būdingi komponentai ‘karštis’ ir ‘silpti, nykti’ (t. y. ‘išgaruoti, išsikvėpti’), tik *garėti* dažniau reiškia ‘garuoti’ (bet plg. *sugarėti* ‘sudegti’, *susigarėti* ‘prk. užsirūstinti’), o *gorėti* pagrindinė reikšmė — deginamas pojūtis gerklėje (bet dėl karščio semantikos plg. *gorėti* ‘labai norėti’, t. y. ‘degti noru’, dėl ‘dvėsti, nykti’ plg. *gorėti* ‘būti perdvėsusiam, perkarusiam’, LKŽ III 484). Istoriniu požiūriu *garėti* jau seniai lyginamas su sl. *gorėti* ‘degti’ ir tradiciškai laikomas perfektinio darinio atspindžiu (ide. **g^{uh}er-* ‘warm werden’, žr.: S t a n g 1942, 153; 1966, 321; LIV² 219t.). Vadinas, būdvardis *gorùs* galėtų būti deverbatyvinis, išvestas iš *gorėti*. Aišku, visai atmesti atvirkštinės darybos varianto (*gorùs* → *gorėti* ‘būti goru’) negalima, juolab kad pojūčių grupę sudarančių *-ėti* denominatyvų esama ir daugiau (plg. toliau *skonėti* ir žr. 3.3).

Šalia DŽ⁵ nurodomo *skonėti*, *skõni* (*-ėja*) ‘būti skanu’ žinomas ir tos pačios reikšmės tarminis (žem.) veiksmažodis *skomėti*, *skõmi* (*-ėja*). Formos požiūriu abu juos galima būtų vesti iš atitinkamų daiktavardžių *skõnis* (*-as*, LKŽ XII 1019t.) ir *skõmas* (*skõmas*), *-is* (ir kiti kamienai, LKŽ XII 1017tt.) ‘maisto, gėrimo ar kt. sukelia-

mas pojūtis burnoje³². Darybos reikšmė čia – ‘būti (geram) skoniui, turėti (gerą) skonį’, plg. tokias parafrazes: *Tas valgis man skonėja* BŽ 55 ~ *Tas valgis turi gerą skonį*; *Burna skomėja*[ja], kad saldu valgai, t. y. saldėja] J ~ *Burnoje yra geras skomas, kai ...* (LKŽ XII 1018t.). Su šaknies balsiu *o* užfiksuota ir daugiau veiksmažodžių: *skōninti* ‘daryti skoningą, gražų’, *skomauti* ‘būti skaniam; ragauti’, *skōmyti, -ija* ‘valgyti’ (LKŽ XII 1018t.). Jau minėta, kad kartais priesagos *-ėti* vedinių šaknies balsis pailginamas, taigi ir čia neatmestina tokia galimybė, jei įsivaizduotume, kad iš būdvardžio *skanūs* vedamas *skanėti* (plg. *skanėti, -ėja* ‘darytis skanesniam’, ‘būti skanu, jausti skanumą’, žr. 3.1), vėliau pailginamas šaknies balsis ir atsiranda antrinis ryšys su *skōnis*. Tiesa, dėl *skomėti* ir *skonėti* santykio reikia pasakyti, kad: (a) su balsiu *a* žinoma tik tokių veiksmažodžių, kurių šaknis baigiasi *n*: *skan(i)auti(s)* ‘mėginti skanumą, ragauti; mėgautis’; *skāninti* ‘daryti skanų’; *skaniuoti*, ‘būti skaniam’; *skanoti* ‘dabinti, gražinti’; *skanuoti* ‘dėti prieskonių’ (LKŽ XII 730tt.); (b) LKŽ nėra žodžių, prasidedančių *skam-*, kurie reikštų ‘skonis, skanumas’ ar pan.

Veiksmažodis *skardėti, skařdi*³³ ‘skardžiai aidėti, skambėti (apie garsą)’ teoriškai galėtų būti rezultatinės būsenos darinys, sietinas su *kérsti, kėrdžia, kėrdė* ‘garsinti, platinti (žinia)’ (plg. *pakirsti, pakirsta* arba *pakiřsti, pakiřsta* ‘pabusti’ < (*‘imti girdėti?’) ir atitinkamus kauzatyvus: *kirdinti, kirdyti, kirdo (-ia)* ‘žadinti’, LKŽ V 622, 833, 867), o jo pirminė reikšmė – *‘būti (gerai) girdimam’ (dėl artimos ar tos pačios reikšmės žodžių, skiriamų pradinio *s*, plg. šiuos intensyvus ar kauzatyvus: *skardėnti* ‘daryti, kad aidėtų, skambėtų; skelbti, garsinti; skambėti, aidėti, būti pilnam garsų; čiuibėti, skardžiai giedoti, dainuoti’ (sangr. ‘šaukti, balsu atsiliepti’), *skardinti* ‘daryti, kad skambėtų, aidėtų; skelbti, garsinti’, *skardįti, skařdo* ‘daryti, kad skambėtų, aidėtų’ (sangr. ‘grumėti’), *skardótis, -ójasi* ‘skardžiai rékauoti’ (LKŽ XII 748, 751, 753t.) šalia *kardėntis, kardintis* ‘duoti kitam pajusti apie savo buvimą; skardentis’ (LKŽ 273)³⁴. Ar tikrai *skardėti* gali būti deverbatiškas, sunku nuspręsti, mat šalia esama to paties vokalizmo vardažodžių: *skardūs (-as, LKŽ XII 748), skařdas* ‘aidas, atbalsis, atgarsis; skardėjimas, garsas; gandas’ (plg. atitikmenis be *s*: *kardūs*, ‘skambus, skardus’, *kařdas* ‘garsas, aidas, skardas’, LKŽ V 272, 275). Jei istoriškai jie išvesti iš anksčiau minėtų ar išnykusių nepriesaginių veiks-

³² B ū g a 1959, 693 nesutinka, kad lie. *skomas* galėtų būti polonizmas (plg. le. *skoma* (sen.) ‘apetitas, noras; dantų šipimas’), nes lauktume **skama/s*. Nebent čia būtų vėlyvas skolinsys.

³³ LKŽ XII 749 nurodomi ir es. l. kamieno variantai *skařda* (Rtr), *skařdzia* (*Miškas skar dzia nuo paukščių giesmių* VI)

³⁴ LIV² 352t. su klausuku rekonstruojama **k^(w)erd-* ‘hören’. Šios šaknies straipsnio medžiaga tik baltiška: pr. *kirdīt* ‘hören’ be komentarų laikomas fientyvu, šalia kaip naujadarai pateikti lie. *apkersti* ir *pakirsti*. Abejojama šios šaknies baltų veiksmažodžių ryšiu su ide. **kerH-* ‘rühmend gedenken’.

mažodžių, ilgainiui gali pradėti megztis įvairūs darybos santykiai. Sakysim, aiškų denominatyvas yra inchoatyvinės reikšmės *skardėti*, *-ėja* ‘darytis skardžiam’, tuo pačiu būdvardžiu gali remtis *skařdinti* (šalia minėtojo *skardinti*), *skardótis*. Todėl ir *skardėti*, *skařdi* galėtų paprasčiausiai būti denominatyvinis statyvas (semantiniu požiūriu plg. jau nagrinėtą *garsėti*, *-ėja* ‘būti gerai girdimam, žinomam’).

Šalia veiksmažodžio *spulėti*, *spūli* (*spūla*) ‘būti labai taupiam, šykščiam, labai taupyti’ žinomas būdvardis *spulūs* ‘šykščiai taupus’, todėl bent teoriškai įmanoma denominatyvinė daryba. Tos pačios šaknies ir semantikos veiksmažodžių žinoma ir daugiau, plg.: *spulėti*, *spūlinti* (*-yti*), *spulióti* (LKŽ XIII 550). Vis dėlto atsižvelgiant į sinchroninį polinkį iš nepriesaginių ir mišriųjų veiksmažodžių darytis *u* kamieno būdvardžius, *spulūs* greičiausiai laikytinas *spulėti* vediniu. Veiksmažodžio etimologija kol kas neaiški, siūlyta sieti su s. v. a., v. v. a. *spulgen* ‘pflegen’ (Zupitza 1896, 25; LEW 884).

3.3. Tipas *-ė-ti-s*, *-i-si* yra vientisas semantiniu požiūriu — tai tam tikrą potyrį, vertinimą nusakantys veiksmažodžiai: *bjaurėtis*, *grožėtis*, *šlykštėtis* ir pan. Tuos vedinius iš dalies galima būtų priskirti ir faktityvams, kurie reiškia ‘laikyti, manyti ką esant kokį’ (Geniušienė 1983, 62; 1987, 159; DLKG⁴ 409), plg.: *branginti* ‘laikyti brangiu’ (: *brangūs*) ir *bjaurėtis* ‘laikyti bjauriu’ (: *bjaurūs*). Šiame straipsnyje tokie veiksmažodžiai priskiriami denominatyviniams statyvams remiantis parafraze ‘kas (gali būti ir situacija apskritai³⁵) kam yra koks’, plg. šiuos sinchroniškai skaidžius vedinius: *baisėtis*, *baĩsisi*³⁶ ‘bijotis; šlykštėtis’ : *baisūs*; *bjaurėtis*, *bjaũrisi*³⁷ ‘šlykštėtis, piktintis’ : *bjaurūs*; *dygėtis*, *dũgisi*³⁸ ‘bjaurėtis, bodėtis’ : *dygūs*³⁹ ‘nemalonus’; *šlykštėtis*, *šlykštisi*⁴⁰ ‘bjaurėtis’ : *šlykštūs*. Kai kuriais atvejais parafrazėse tinka vartoti tik negiminines būdvardžių formas, plg.: *gailėtis*, *gaĩlisi* : *gaĩla* (žr. anksčiau dėl *gailėti*, *gaĩli*, 3.2); *ilgėtis*, *ilgisi*⁴¹ ‘būti prislėgtam ko nors pasigendant ar laukiant’ : *ilgũ* (*ilgu*, *ilgu*, LKŽ IV 55). Porai vedinių vokalizmo atžvil-

³⁵ Šiuo atveju parafrazėje būtų vartojama negimininė būdvardžio forma, plg. toliau dėl *gailėtis*, *ilgėtis*.

³⁶ LKŽ I² 567 nurodomas ir es. l. kamienas *-ėja*, nors pavyzdžių nėra.

³⁷ LKŽ I² 796 nurodomas ir es. l. kamienas *bjaurėjasi* (*Man toks darbas bjaurėjasi* Grg).

³⁸ LKŽ II2 524 nurodomas ir es. l. kamienas *dũgasi* ir pateikiamas pavyzdys *Dyguosi kuo* SD149 iš 1713 m. Sirvydo „Dictionarium“ leidimo. Ar nebus čia tik spaudos klaida, plg. ankstesnių leidimų formą *digiuofi* 1642 m. (171 p.), 1677 m. (113 p.).

³⁹ Plg. dar deverbatyvinį *dygėti*, *dũgi* ‘dygsėti, niežėti, perštėti’, kuris LIV² 142 laikomas naujadariniu esyvu. Darybos požiūriu *dygėti* greičiau čia interpretuotinas kaip iteratyvas (: *dĩegti*, plg. *dũgti*), plg. *ravėti*, *rãvi* : *rãuti* arba *-sėti*, *-si* vedinį *dygsėti*, *dũgsi*. Į dažnumų žodyną yra patekusi tik pora *dygėtis* 1/1 : *dygūs* 6/6, DDRKŽ 73.

⁴⁰ LKŽ XIV 1069 nurodomas ir es. l. kamienas *šlykščia* (*Šlykščiasis širdis nuo bjaurumo* J).

⁴¹ LKŽ IV 48 nurodomas ir es. l. kamienas *-ėja*, nors pavyzdžių nėra.

giu artimesni daiktavardžiai nei būdvardžiai ir išvelgiant darybą iš pastarųjų reikia suponuoti balsių kaitą: *gĕrĕtis*, *gĕrisi*⁴² ‘jausti malonumą, džiaugtis kuo nors geru’ : *gĕras*, *gĕris* (abu pamatinius žodžius nurodo ir Būga (1959, 464), Stangas (1942, 153); Leskienas (1884, 439) sieja tiesiai su *gĕras*), *grožĕtis*, *grōžisi* ‘džiaugtis gražumu’ (plg. beasm. *grožĕti*, *-ĕja* ‘būti gražiam’, nors es. l. kamienas neaiškus, žr. 3.1) : *gražūs*, *grōžis*. Griežtai nuspręsti čia negalima: viena vertus, jei jie deadjektyvai, balsis gali būti ilginamas pagal deverbatyvų analogiją⁴³, o vėliau užsimezga ryšys su to paties vokalizmo būdvardiniais daiktavardžiais. Kita vertus, reikia pripažinti, kad esama vedinių, kuriuos galima sieti tik su daiktavardžiais: *gĕdĕtis*, *gĕdisi*⁴⁴ ‘drovėtis, nedrįsti’ : *gĕda*⁴⁵ (tiesa, LKŽ III 199 fiksuojamas būdvardis *gĕdūs*, *-i* (3), *gĕdus* (1) ‘gėdingas’ ir jo negimininė forma *gĕdū*; jis vestintas iš *gĕda*, dėl tokių vedinių žr.: Leskien 1891, 259–263; Skardžius 1943, 59).

Kai kurių šios grupės veiksmazodžių daryba sinchroniškai jau nebėra skaidri. Antai *bodĕtis*, *bōdisi*⁴⁶ ‘nemėgti, nekęsti’ bendrinėje kalboje galima nebent semantiškai sugretinti su bendrašakniu *nuobodūs*, bet su labai retu *bodūs* ‘nuobodus, įkyrus, nemalonus’ (LKŽ I² 967) sieti sinchroniškai sunku (siūlyta išvelgti atvirkštinį ryšį: *bodūs* : *bodĕtis*, Leskien 1891, 253). Jei aiškiname, kad *bodĕtis* padarytas iš *bodūs*, kaip tada analizuoti paties būdvardžio darybą? Galbūt jį galima vesti iš *badyti*, *bādo* ir manyti, kad pirminė reikšmė buvo *‘dygus’, ilgainiui virtusi ‘įkyrus, bjaurus, nemalonus’ (plg. anksčiau apie *dygĕtis* šalia *dygūs*). Tiesa, sunku rasti panašios darybos pavyzdžių su balsių kaita, nebent plg. *išmonūs* ‘išmintingas’ (LKŽ IV 216) greta *išmanyti*, *išmāno* (bet *išmonūs* galima sieti ir su *išmonė*). Galbūt tada reikia išvelgti antrinį veiksmazodžio šaknies balsio ilginimą: *bodĕti(s)* < **badĕti*, o pastarąjį vesti arba iš *badūs* ‘duriantis’, arba tiesiai sieti su *bĕsti*, *bĕda* (iteratyvas?). Iš būdvardžio *bodūs* istoriškai galėtų būti vestini *nu-si-bōsti*, *pa-bōsti*, *-sta* (metatonija analogiškai pagal deverbatyvinių būdvardžių darybos modelį *dĕgti*,

⁴² LKŽ III 252 nurodomas ir es. l. kamienas *-ĕja(si)*, nors pavyzdžių nėra.

⁴³ Žr. anksčiau apie *gorĕti*, *skonĕti* ir plg., pavyzdžiui, LKŽ III 538 užfiksuotą *gražĕtis* (t. p. *at-si-*, *pa-(si)-*) reikšmė ‘grožėtis, būti gražu’ ar *gerĕti* reikšmėmis ‘būti gera’, *at-si-* ‘nusbosti’, *pa-* ‘patikti’, pvz.: *Jum tai tik gerai*. – *Kas čia gerĕs!* Gs; *Ar tas bernuželis, tasai siratĕlis – tai tavei pagrožĕjo, tai tavei pagerĕjo* JV142, LKŽ III 251. Iš LKŽ medžiagos nematyti, koks cituotojo *gerĕti* ‘būti gera’ es. l. kamienas (žodyno straipsnio pradžioje nurodytas *-ĕja*).

⁴⁴ Tai vienintelis aptariamų grupės veiksmazodis, turintis tvirtapradę šaknį ir joje išlaikantis kirtį bendraties ir būtojo kartinio laiko kamienuose. LKŽ III 195 nurodomi ir es. l. kamienai *gĕdasi*, *gĕdžiasi*, *gĕdĕjasi* (straipsnyje iliustruotas tik pirmasis: *Tūliais apsidariusi lygu pusplikė – akys gĕdas* Šts).

⁴⁵ Formą *gĕda* Ulvydas (1969, 7–9 = 2000, 119–121) laiko predikatyviškai vartojamu daiktavardžio vardininko kilmės prieveiksniu.

⁴⁶ LKŽ I² 966 nurodoma ir tvirtapradę šaknis *bōdi* ir es. l. kamienas *-ĕja* (*Bodĕjasi kaip paukštis girion lĕkti* Klm). Plg. dar *bodžia(si)*: *Bodžias tetušis savo dukrelės* NS919 (LKŽ I² 966).

dýgti → *dýgu*, todėl *bōdu* → *bōsti*), iš pastarojo jau daromas būdvardis *nuobodūs*. Kita vertus, priešdėliniai *-bōsti* veiksmažodžiai gali atsirasti šalia *bodėti(s)* kaip *pa-milti*, *nu-tilti* šalia *mylėti*, *tylėti*.

Iš aptariamų grupės išsiskiria veiksmažodis *drovėtis*, *drōvisi*⁴⁷ ‘bent kiek nedrįsti, gėdytis’. Vedant jį iš *drovūs* ‘linkęs gėdytis, nedrąsus’ (Leskien 1891, 259; Geniušienė 1983, 62; 1987, 159; DLKG⁴ 409) galima parafrazuoti ‘būti droviam’, o ankstesniais atvejais tokie pakaitai buvo neįmanomi, plg.: *bjaurėtis* ≠ ‘(subjektui) būti bjauriam’, *šlykštėtis* ≠ ‘(subjektui) būti šlykščiam’. Sinchroniškai, matyt, jau nugali deverbatyvinės būdvardžio darybos kryptis (dažnumo duomenys nėra gausūs: *drovėtis* 3/3 : *drovūs* 4/4, DDRKŽ 78). Ar *drovėtis* nėra deverbatyvinės kilmės, kol kas neaišku. Šaknies balsis čia gali būti pailgintas, taigi pirminė jos forma būtų **drau-*, plg. la. *druvėtiēs* ‘erschrecken, sich fürchten’, *drudēt* ‘zittern’ ME I 502, 505, lie. *drūdinti* ‘drausti, sulaukyti’ LKŽ II² 751⁴⁸, la. *dravēt* ‘drohen’, *drāvēt²* ‘berufen, schelten, bedrohen’ ME I 493t.⁴⁹

Į *drovėtis* semantiškai panašus *godėtis*, *-ėjasi* / *gōdisi* ‘labai norėti, geisti’, kurią galima sieti su *godūs* ir parafrazuoti ‘būti godžiam’ (Geniušienė 1987, 159; į dažnumų žodyną *godėtis* nepateko, o būdvardžio dažnis 7/6, DDRKŽ 106). Kita vertus, ir *godėtis*, ir *godūs* gali būti bent istoriškai pamatuoti veiksmažodžio *gosti*, *godžia*, *godo* ‘trokšti, siekti’ (LKŽ III 486, nekirciuota).

3.4. Tipas *-ėti*, *-a*. Tokių veiksmažodžių lietuvių kalboje nedaug. Dabartinės kalbos pagrindiniam leksikos fondui priklauso tik beasmenis *vertėti*, *veřta* ‘apsimokėti, reikėti (ką daryti)’, pamatuotas negimininės būdvardžio *veřtas* formos (plg. dažnumo santykį *vertėti* 42/40 : *veřtas* 84/76, DDRKŽ 455). Panašių verbalizacijos atvejų pasitaiko ir daugiau, plg. tarminius *galimėti*, *gālima* (*-ėja*) ‘būti galima’ : *gālima*; *možnėti*, *mōžna* : *mōžna*, *mōžna* ir kt. (žr. Jakulis 2004, 29, 54; dėl vardažodinių formų verbalizacijos plačiau žr.: Fraenkel 1925, 37–47; Ambrasas 1995, 86–88; LKE 694; Holvoet, Judžentis, 2005, 174–177). Galbūt panašiam morfologiniam tipui kurią laiką galėjo priklausyti ir anksčiau aptarti *gailėti* : *gaila*, *ganėti* : *ganà*, *gėdėtis* : *gėda* ir panašūs vediniai. Kaitybos požiūriu *-ėti*, *-a* vediniai sutampa su deverbatyvinės kilmės *tekėti*, *tėka* tipo veiksmažodžiais (esama ir kai kurių semantikos bendrumų). Vis dėlto istoriškai tas sutapimas paviršu-

⁴⁷ LKŽ II² 743 nurodomas ir es. l. kamienas *-ėja* (*Pelną numatydami, [jie] nesidrovėja derėtis* Vaižg).

⁴⁸ Pavyzdį turi tik priešdėlinis sangražinis *apsidrūdinti* ‘apsidrausti, susilaikyti’.

⁴⁹ Šios la. sąsajos nurodomos jau Leskien (1891, 231t., 259), kuris mano, kad *drovūs* galėtų būti padarytas iš *drovà*; ME I 494 *drāvēt* kildinama iš v. v. ž. **drawen* šalia *drouwen* ‘drohen’ (iš pastarojo kildinamas ir la. *drāvēt²* ‘bedrohen’ ME I 492), šalia pateikiami v. v. ž. *drawe*, *drouwe* ‘Drohung’, s. v. a. *drawan* ‘drohen’.

tinis: denominatyvinio *-ėti, -a* tipo galūnė (kamiengalis) *-a* iš tiesų yra vardažodinės kilmės.

4. Apibendrinamosios pastabos. Akivaizdu, kad dabartinėje lietuvių kalboje yra įsigalėjęs produktyvus priesagos *-ėti* denominatyvinių inchoatyvų tipas su esamojo laiko kamieniu *-ė-ja* (*senėti, -ėja*). Šalia jo pavyko nustatyti nedideles statyvinių vedinių grupeles, kurių kaityba varijuoja: (1) *-ėti, -ėja* (*garsėti, -ėja*), (2) *-ėti, -i* (*šykštėti, -i*), (3) *-ėti-s, -i-si* (*bjaurėtis, -i-si*), (4) *-ėti, -a* (*vertėti, -a*). Atsižvelgiant į dabartinės kalbos dažnumų žodyno duomenis ir darybinį skaidumą produktyvesnis atrodo tik trečiasis tipas (nemažai skaidžių pagrindiniam leksikos fondui priklausančių vedinių). Galima spėti, kad lietuvių kalboje įsigalint priesagos *-ėti* denominatyvų inchoatyvinei reikšmei, tam tikra statyvų dalis imta sieti su *i* kamieniu, būdingu deverbatyviniams būsenos semantikos veiksmožodžiams. Jei manytume, kad šių denominatyvų inchoatyvinė reikšmė yra naujesnė (arba kad jos absoliutus dominavimas laikytinas inovacinio pobūdžio dalyku) ir sutiktume, kad istoriškai ide. **-eh₁-* dariniams būdingas es. l. kamienas **-eh₁-je/o-* (J a s a n o f f 2002-2003, 147; kiti tyrėjai siūlo atematinį asmenavimą (W a t k i n s 1971, 83; J a s a n o f f 1978, 124; R u i j g h 2004, 56) arba įžiūri nykstamąjį priesagos laipsnį, jungiamą prie vardažodžio kamiengalio balsio: **-e-h₁-je/o-* (R a s m u s s e n 1993, 481; H a r ḑ a r s o n 1998, 337)), tai naujesnės semantikos vediniai bus perėmę istoriškai senesnę morfologiją (es. l. *-ėja*). Savo ruožtu minėtosios lietuvių kalbos statyvų grupelės (su įvairuojančiais es. l. kamienais) išlaiko reliktinę statyvinę denominatyvų reikšmę. Reikia atkreipti dėmesį ir į tai, kad statyvinę funkciją lie. kalboje yra perėmusios kitos produktyvios denominatyvų priesagos, plg.: *gudr-ąuti* : *gudrūs, draug-ąuti* : *draūgas, raudon-úoti* : *raudónas, šnip-inėti* : *šnipas*.

Minėtųjų priesagos *-ėti* statyvų grupelių darybinis statusas ir semantinės-sintaksinės ypatybės nėra vienodi. Sinchroniniu požiūriu problemiškas antrojo tipo (*-ėti, -i*) ryšys su galimais pamatiniais *u* kamieno būdvardžiais, mat lietuvių kalboje yra produktyvi pastarųjų daryba iš nepriesaginių ir mišriųjų veiksmožodžių. Todėl, sakysim, didesnių sunkumų nekelia *viešėti, viėš-i* ryšys su daiktavardžiu *viėšis* (nors daryba čia jau tik istorinė⁵⁰) arba *garsėti, -ėja* 'būti garsiam' pamatavimas būdvardžio *garsūs* (atvirkščios darybos krypties atveju tiesiog nėra). Kita vertus, *tingėti, tīngi* sąsaja su *tingūs* jau keblesnė: ar manysime, kad būdvardis čia archajiškesnis (remdamiesi atitikmenimis slavų ir germanų kalbose), ar bandysime grįsti deverbatyvinio statyvo darybos galimybę (kaip, pavyzdžiui, *tylėti* atveju, nes jam randame tam tikrų atitikmenų slavų, germanų ir keltų kalbose)? Kaip manyti, čia darybos aiškinimą gali nulemti tik istorinio lyginamojo metodo rezultatai,

⁵⁰ Dėl kitų pamatinių žodžių galimybių žr. 3.2.

o sinchroniškai lietuvių kalboje jau vyrauja deverbatyvinės būdvardžio vedybos interpretacija⁵¹.

Specifinę sintaksinę-semantinę grupę sudaro denominatyviniai statyvai, reiškiantys pojūčius ir aplinkos, objektų vertinimą pamatinio žodžio žymimos ypatybės ar jos abstrakto atžvilgiu (*gardėti, -ėja; bjaurėtis, -i-si; grožėtis, -i-si*). Darybinėse parafrazėse patyrėją galėtume žymėti naudininku, o jo vertinamą objektą – vardininku (būdvardis čia būtų derinamas arba vartojama negimininė jo forma), plg. *Jis šlįkštisi tuo valgiu ~ Jam tas valgis šlykštù(s)*. Galbūt kai kuriems šios grupės veiksmažodžiams seniau ir buvo būdingos panašios konstrukcijos (plg. la. *mīl kungiēm zelta nauda*), bet dabar jų (ypač sangražinių) būsenos patyrėjas dažniau žymimas vardininku (*jis myli + gal., jis šlįkštisi + įn.*). Kai kada tokie veiksmažodžiai gali būti pamatuoti predikatyviškai vartotų negimininių būdvardžių formų ar tam tikrų daiktavardžių, plg.: *gailėti(s), -i(si) : gaĩla, ganėti, -ėja : ganà, gėdėtis, -i-si : gėda, vertėti, -a : veřta*. Kaip matyti, dalis jų vartojami jau asmeniškai (*gailėti(s)*), dalis – išlaikė beasmenes konstrukcijas (*vertėti*). Gali būti, kad dėl kitokių savo semantinių-sintaksinių ypatybių tipas *-ėti-s, -i-si* ir yra nors kiek produktyvesnis – deverbatyvinė būdvardžių darybos interpretacija čia, kitaip nei *-ėti, -i* tipo atveju, dažniausiai užblokuota ir dėl derivacijos krypties klausimų nekyla (*bjaurūs ≠ ‘toks, kuriuo bjaurimasi’, bet tingūs = ‘toks, kuris tingi’*).

Istorinę priesagos *-ėti* denominatyvinių statyvų raidą baltų kalbose dar reikėtų smulkiau tyrinėti. Kol kas aišku, kad lietuvių kalboje jie sudaro neproduktyvią greičiausiai reliktinės semantikos grupę, vienas kitas vedinys turi paveldėtų arba savarankiškos darybos atitikmenų baltų (plg. lie. *mylėti*, la. *mīlēt*, pr. *militj*; lie. *višėti*, la. *viēsēt*), slavų (lie. *ganėti*, s. sl. *gonėti*) ar kitose ide. kalbose (lie. *rudėti*, lo. *rubēre*).

DENOMINATIVE STATIVES IN *-ėti* IN MODERN LITHUANIAN

Summary

Denominative verbs in *-ėti, -ėja* are predominantly inchoative in Modern Lithuanian (*senėti, -ėja* ‘to become old’ : *sėnas* ‘old’, *akmenėti, -ėja* ‘to harden, to turn into stone’ : *akmuō, -eĩs* ‘stone’). There is a relatively small group of synchronically or diachronically analyzable denominatives in *-ėti* which have stative meaning. I have tried to compile a preliminary list of these verbs from the electronic edition of *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (Dictionary of Modern Lithuanian, 2003, DŽ⁵)*. The present stem of denominative statives in *-ėti* varies and can be one of the following

⁵¹ Kokių lietuvių kalboje galima įžiūrėti vadinamosios Calando sistemos reliktų, dar reikėtų atidžiau pasiaiškinti, plg. Ostrowskio (2003, 89) pastabas; dėl **-u-* ir **-ro-* priesagų būdvardžių trumpai žr. Watkins 1971, 64, plačiau Nussbaum 1976.

four: (1) *ja*-stem in *-é-ja* (*gars-é-ti*, *gars-é-ja* ‘is known, famous’ : *garsūs* ‘known, famous’), (2) *i*-stem (*šykšt-é-ti*, *šykšt-i* ‘is stingy’ : *šykštūs* ‘stingy’), (3) *i*-stem plus reflexive marker (*bjaūr-é-ti-s*, *bjaūr-i-si* ‘be disgusted’ : *bjaūrūs* ‘disgusting’), (4) *a*-stem (*vert-é-ti*, *veřta* ‘to be worth’ : *veřta* ‘it is worth’). I have used a frequency dictionary (DDRKŽ, 1998) to separate rare and dialectal cases from the verbs of the main lexicon of Modern Lithuanian (henceforth “rare list” and “main list”).

The main list of type 1 (*-é-ja*) includes *garséti* : *garsūs* ‘to be known, famous’ and *malonéti* ‘to be kind’ : *malonūs* ‘kind’. Rare or dialectal are *badéti* ‘to starve’ : *bādas* ‘starvation’ (= Modern Lithuanian *badauti*), *dagéti* (figurative) ‘to be prickly, biting’ : *dagūs* ‘prickly, biting’ (cf. also *dagỹs* ‘thistle’), *ganéti* ‘to be enough’ : *ganà* ‘enough’ (cf. OCS *goněti*, *gonějetò*), *gardéti* ‘to be delicious, tasty’ : *gardūs* ‘delicious, tasty’, *grožéti* ‘to be nice, beautiful’ : *gražūs* ‘nice, beautiful’, *grōžĩs* ‘beauty’, *padoréti* ‘to dear, to consider appropriate (of clothing, behaviour)’ : *padorūs* ‘appropriate, decent’, *skanéti* ‘to be delicious, tasty’ : *skanūs* ‘delicious, tasty’.

Type 2 (*i*-stem) posits some problems, because it is not always easy to prove the denominative origin of some verbs. The synchronic interpretation is usually obscured by the general tendency of Modern Lithuanian to derive deverbative *u*-stem adjectives from primary or secondary (the so called “mixed type” which includes presents in *-a*, *-ia*, *-i* and *-o* beside suffixed infinitive stems) verbs. The main list of less problematic cases of type 2 includes *gailéti*, *gail-i* ‘to feel sorry, pity’ : *gaila* (‘impers.) it is a pity’, *myléti*, *mỹl-i* : dial., Old Lithuanian *mýlas* (cf. Latvian *mīlēt* : *mīls*, *mīļš*, Old Prussian *milijt* : *mijls*, Bulgarian *милея*, Macedonian *милее* beside common Slavic **milə*), *šykštéti*, *šykšt-i* ‘to be stingy’ : *šykštūs* ‘stingy’, *višéti*, *viš-š-i* ‘to be on a visit’ : (rare, archaic) *viššis*, *-ỹs* ‘guest’ (cf. Latvian *višēt(iēs)*² : *višis*). Problematic (at least from the synchronic point of view) cases can be exemplified by *tyléti*, *tỹl-i* and *tingéti*, *tĩng-i*. The first one could be deverbative in origin if we accept the comparative evidence from Slavic (OCS *tblěti* ‘modern, vergehen’), Germanic (Gothic *þulan*, *-aiþ* ‘ertragen, dulden’) and Celtic (Old Irish *-tuili* ‘schläft’). The second one could be denominative if Lithuanian *tingūs* is considered archaic based on correspondences in Slavic (**tęgəkò*, cf. OCS *otęgčiti*, *-ati*; note also prefixed inchoative **-ē-* verb *otęžati* ‘to become burdened’) and Germanic (Old Icelandic *pungr*). The list of rare verbs includes non-problematic *skonéti*, *skōn-i*, *skométi*, *skōm-i* ‘to be delicious, tasty’ (: *skōnis*, *skōmas* ‘taste’), a lengthened grade deverbative *goréti*, *gōr-i* ‘to experience a bitter taste’ (beside *garéti*, *gār-i*), an etymologically unclear *spuléti*, *spùl-i* (denominative derivation could be implied by the existence of *gorūs*, *spulūs*, but note the aforementioned general tendency to form deverbative adjectives in Modern Lithuanian) and *skardéti*, *skard-i* ‘to echo, to sound’ (related to the family of *kerd-/kird-* verbs or simply denominative beside *skardūs* ‘sonorous’).

Type 3 (*i*-stem plus reflexive marker) covers a group of verbs expressing a certain attitude or evaluation and can be paraphrased as ‘to consider something / someone (or a situation in general) to have the quality of the base adjective or noun’, cf.: *jis šlykšt-i-si* (inf. *šlykštéti*) *tuø valgiu* ‘he considers that dish disgusting’ (: *šlykštūs* ‘disgusting’). Type 3 is almost unproblematic, because the possibility of deverbative formation of adjectives is blocked semantically in most of the cases. There is no model of adjective formation in Lithuanian which could be paraphrased as ‘the one who / which is evaluated by the activity of the speaker described by the base verb’ (vs. productive model of ‘the one who / which verbs’, e. g. *pavydūs* ‘the one who envies’ : *pavydėti*, *pavydi* ‘envy’, but *šlykštūs* ≠ ‘the one which is disgusted at’). Lithuanian *drovėti*, *drōv-i-si* ‘to be shy’ also belongs to type 3 because of its morphology, but is probably to be analyzed as a deverbative formation with root vowel lengthening (cf. Latvian *druvētiēs* ‘erschrecken, sich fürchten’, *drudēt* ‘zittern’).

Type 4 (*a*-stem) has only one verb in standard Modern Lithuanian: *vertéti* (‘impers.) to be worth’ : *veřta* ‘it is worth’. Some other verbs based on predicatively used neuter adjective forms or nouns could have probably belonged to this type (cf. *ganéti*, *-é-ja* : *ganà*, *gailéti*, *gail-i* : *gaila*), if their

nominal ending was reinterpreted as a 3rd present indicative (cf. the deverbative type *tekėti, tēka*), but was later substituted by stems in *-i-* and *-ė-ja*.

My main conclusion is that denominative statives in *-ėti* are an unproductive derivational category in Modern Lithuanian. It is still possible to identify some isolated groups characterized by presents in *-ė-ja, -i, -i-si* or *-a*. Predominant inchoative semantics of Lithuanian denominatives in *-ėti* is probably to be considered an innovation. As inchoatives in *-ėti, -ėja* started to gain ground, at least some statives adopted *i*-stem presents (a typical feature of deverbative statives). If Indo-European formations in **-eh₁-* primarily had presents in **-eh₁-je/o-* (as argued by Jasanoff 2002/2003, 147; cf. reconstructions of athematic inflection **-eh₁-ti* by Watkins 1971, 83; Jasanoff 1978, 124; Rujg 2004, 56 and zero-grade suffix in **-e-h₁-je/o-* suggested by Rasmussen 1993, 481 and Harðarson 1998, 337), the more archaic morphology was taken over by the dominating inchoative type in Lithuanian, while the possibly archaic stative type lost the morphological uniformity of the present stem and drifted towards deverbative *i*-presents. Many of the latter ones became derivationally obscure as verbs in *-ėti, -i* can be considered as bases for the productive formation of deverbative *u*-stem adjectives in Modern Lithuanian. The space left by (formerly productive?) statives in *-ėti* was taken over by new denominative suffixes, cf.: *gudr-ąuti* ‘to act using tricks’: *gudrūs* ‘clever, cunning’, *draug-ąuti* ‘to be friends’: *draugas* ‘friend’, *balt-úoti* ‘to be white’: *báltas* ‘white’, *šnip-inėti* ‘to spy’: *šnipas* ‘spy’.

ŠALTINIAI

- DLKT — Dabartinės lietuvių kalbos tekstynas, <<http://donelaitis.vdu.lt/>>, [žiūrėta 2006 04 01—2006 05 15].
- DŽ³ — Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, penktas leidimas, elektroninis, [CD-ROM], Vilnius, 2003.

LITERATŪRA

- Ambrasas S., 1993, Daiktavardžių darybos raida, Vilnius.
- Ambrasas V., 1995, Lietuvių kalbos bendratis konstrukcijų raida, — LKK XXXIII 74—109.
- Bammesberger A., 2001, Lietuvių būdvardis *tingùs* ir jo kilmė, — Blt XXXV (1) 2000, 81—82.
- Būga K., 1959, Rinkiniai raštai, II, sud. Z. Zinkevičius, Vilnius.
- DLKG⁴ — Dabartinės lietuvių kalbos gramatika, red. V. Ambrasas, Vilnius, 2005.
- Endzelin J., 1922, Lettische Grammatik, Riga.
- Endzelins J., 1951, Latviešu valodas gramatika, Rīga.
- ÉSSJ — Этимологический словарь славянских языков, I—, под ред. О. Н. Трубачева, Москва, 1974—.
- Fraenkel E., 1925, Zur baltoslavischen Grammatik, — KZ LXIII 36—55.
- Fraenkel E., 1950, Zum baltischen und slavischen Verbum, — ZslPh L (2) 236—320.
- Geniušienė E., 1983, Рефлективные глаголы в балтийских языках и типология рефлексивов, Вильнюс.
- Geniušienė E., 1987, The typology of reflexives, Berlin, New York, Amsterdam.
- DDRKŽ — L. Grumadienė, V. Žilinskienė, Dažninis dabartinės rašomosios lietuvių kalbos žodynas (abėcėlės tvarka), Vilnius, 1998.

- HEG — J. Tischler, Hethitisches etymologisches Glossar, I—, Innsbruck, 1977—.
- Holvoet A., A. Judžentis, 2005, Beasmeniai sakiniai ir beasmeniškumo sąvoka, — Gramatinių funkcijų tyrimai, red. A. Holvoet, R. Mikulskas, Vilnius, 161—179.
- IEW — J. Pokorny, Indogermanisches etymologisches Wörterbuch, I, Bern, München, 1959.
- Jakaitienė E., 1973, Veiksmažodžių daryba (priesagų vadiniai), Vilnius.
- Jakulis E., 2004, Lietuvių kalbos *tekėti*, *teka* tipo veiksmažodžiai, Vilnius (Blt XXXVIII).
- Jasanoff J. H., 1978, Stative and middle in Indo-European, Innsbruck.
- Jasanoff J. H., 2002—2003, “Stative” **-ē-* revisited, — Die Sprache, XLIII (2), 127—170.
- Jasanoff J. H., 2003, Hittite and the Indo-European verb, New York.
- Karaciejus J., 1986, Iš lietuvių kalbos žodžių istorijos, — Ženklas ir prasmė, sud. B. Savukynas, Vilnius, 62—75.
- LEIA — Lexique étymologique de l'irlandais ancien, I—, par J. Vendryes, Dublin, Paris, 1959—.
- Leskien A., 1884, Der Ablaut der Wurzelsilben im Litauischen, Leipzig.
- Leskien A., 1891, Die Bildung der Nomina im Litauischen, Leipzig.
- LEV — K. Karulis, Latviešu etimoloģijas vārduņa, I—II, Rīga, 1992.
- LEW — E. Fraenkel, Litauisches etymologisches Wörterbuch, I—II, Heidelberg, 1962—1965.
- LIV² — Lexikon der indogermanischen Verben, unter der Leitung von H. Rix, Wiesbaden, 2001.
- LKE — Lietuvių kalbos enciklopedija, par. K. Morkūnas, red. V. Ambrazas, Vilnius.
- Nussbaum A. J., 1976, Caland's “Law” and the Caland system, Harvard University dissertation.
- Ostrowski N., 2003, Starolitewskie denominativa na *-ėti*, — Prace bałtystyczne. Język, literatura, kultura, red. N. Ostrowski, O. Vaičiulytė-Romančuk, Warszawa, 85—91.
- Pakalniškienė D., 1995, Prabaltiškasis intarpinių ir *sta-*kamiųjų veiksmažodžių sluoksnis, — Blt XXX (2) 25—28.
- Petit D., 2004, Gastgebung und Suppletivismus: Litauisch *svėčias* / *viešnià*, — Res Balticae, IX, 121—146.
- PKEŽ — V. Mažiulis, Prūsų kalbos etimologijos žodynas, I—IV, Vilnius, 1988—1997.
- Puhvel J., 2004, Hittite Etymological Dictionary, VI, Berlin, New York.
- Rasmussen J. E., 1993, The slavic *i-*verbs with an excursus on the Indo-European *-ē-*verbs, — Comparative-historical linguistics. Indo-European and Finno-Ugric. Papers in honor of Oswald Szemerényi, III, ed. B. Brogyanyi, R. Lipp, Amsterdam, Philadelphia, 475—487.
- Ruijgh C. J., 2004, The stative value of the PIE verbal suffix **-éh₁-*, — Indo-European perspectives: Studies in honour of Anna Morpurgo Davies, ed. J. H. W. Penney, Oxford, 48—64.
- Schmalstieg W. R., 1984, *Ganà*: a reliquary end-stressed verb?, — Blt XX (1) 77—79.
- Schmid W. P., 1963, Studien zum baltischen und indogermanischen Verbum, Wiesbaden.
- Skardžius P., 1943, Lietuvių kalbos žodžių daryba, Vilnius.
- Smoczyński W., 2001, Język litewski w perspektywie porównawczej, Kraków.
- Smoczyński W., 2005, Lexikon der altpreussischen Verben, Innsbruck.
- SP — Słownik prasłowiański, I—, pod red. F. Slawskiego, Wrocław, Warszawa etc., 1974—.
- Specht F., 1935, Zur Geschichte der Verbalklasse auf *-ē-*, — KZ LXII 29—115.
- Stang Ch. S., 1942, Das slavische und baltische Verbum, Oslo.
- Stang Ch. S., 1966, Vergleichende Grammatik der baltischen Sprachen, Oslo.
- Trautmann R., 1923, Baltisch-Slavisches Wörterbuch, Göttingen.
- Ulvýdas K., 1969, Vienaskaitos vardininko kilmės prieveiksmiai, — LKK XI 7—15.
- Ulvýdas K., 2000, Lietuvių kalbos prieveiksmiai, sud. E. Valiulytė, Vilnius.
- Urbutis V., 1965, Žodžio *trušpas* keletu tarminių sinonimų etimologija, — Blt I (1) 67—81.
- Urbutis V., 1978, Žodžių darybos teorija, Vilnius.

- Urbutis V., 1981, Baltų etimologijos etiudai, Vilnius.
Vaillant A., 1966, Grammaire comparée des langues slaves, III. Le verbe, Paris.
Watkins C., 1971, Hittite and Indo-European studies: the denominative statives in *-ē-, —
Transactions of the Philological Society, 51–93.
Zupitza E., 1896, Die germanischen Gutturale, Berlin.

Jurgis PAKERYS
Baltistikos ir bendrosios kalbotyros katedra
Vilniaus universitetas
Universiteto 5
LT-01513 Vilnius
Lietuva
[jurgis.pakerys@ff.vu.lt]